

- Kitap Tanıtımı -

ZAĞLÛL EN-NECCÂR'IN
“KADİYYETU'L-İ' CÂZİ'L-İLMÎ Lİ'L-KUR'ÂNİ'L-KERÎM VE
DAVÂBİTU'T-TE'ÂMULİ MA'AHÂ”²
ADLI KİTABI
(“KUR'ÂN-I KERİM'İN İLMÎ İ' CÂZ³ İLKESİ VE UYGULAMA YÖNTEMLERİ”)

İzzet MARANGOZOĞLU

Öğr.Gör., İzmir Katip Çelebi Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi,
izzetmarangozoglu@hotmail.com

Dünyada Kur'ân ve Sünnetin ilmî i'câzı alanında telif ettiği eserlerle tanınan Zağlûl Râğıb Muhammed en-Neccâr'ın elimizdeki bu eseri, yedi bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde, Kur'ân-ı Kerîm'in ilmî i'câzına karşı çıkanların delillerine yer verilmiştir. Eski ve çağdaş müelliflerden bir kısmının, günümüzde bilinen anlamda, yani meydan okuma ve insanı aciz bırakma manasında Kur'ân'da ve sahih sünnette, mucize kelimesinin ve aynı kökten olan hiçbir ismin geçmediğini ileri sürerek Kur'ân'ın ilmî i'câzına karşı çıktıkları; buna

¹ Prof. Dr., 1933 Mısır doğumlu, Ürdün Uluslararası İslamî İlimler Üniversitesi Jeoloji Mühendisliği Öğretim Üyesi. Mısır İslamî İşler Yüksek Kuruluna bağlı Kur'ân-ı Kerîm'in ilmî i'câz Komitesinin eski başkanı. Daha önce Galler Üniversitesi Jeoloji Mühendisliği Öğretim Üyesi olarak çalışan yazarın bu eserinden başka Te'emmülât fi kitâbillâh, Resâ'il mine'l-mâ', Ulûmu'l-ardi fi'l-hadâratı'l-islâmiyye, Suverun min tesbîhi'l-kâinâti lillâh, et-Te'sîlu'l-kur'ânî li'l-kadâya'l-ilmîyye, Hakîkatu'l-mesîh, el-i'câzu'l-ilmîyyu fi's-sünneti'n-nebeviyye gibi eserleri mevcuttur. En önemli eseri Tefsîru'l-Âyâtü'l-Kevniyye Fi'l-Kur'âni'l-Kerîm adlı dört ciltlik tefsiridir. Kaynak: <http://www.elnaggarzr.com> (Zağlûl en-Neccâr'ın kişisel web sayfası)

² Dâru Nahdati Mısır, Gize, 2006, 286 s.; Eser, Türkçeye çevrilmemiştir. Kur'ân'ın ilmî i'câzına dair metodolojik bilgiler sunan bu eserin Türkçeye kazandırılmasının, ilmî (bilimsel) tefsir alanında yapılacak çalışmalarla katkı sağlayacağı kanaatindeyiz.

³ İlmî i'câz: Kur'ân'ın erişilmez bir bilgi mucizesi olduğu esasına dayanan ve özellikle XX. yüzyılda üzerinde çok durulan; insana ve kâinata ilişkin modern bilimin keşfettiği konulara Kur'ân'da kısaca veya işaret yoluyla temas edildiğini savunan bir i'câz türü. Bk. Yavuz, Yusuf Şevki, “İ'câzü'l-Kur'ân” md., DİA, İstanbul 2000, XXI, 405.

karşın Kur'ân-ı Kerîm'de bu ismin (أَعْجَزَتْ، مُعْجِزِينَ، مُعَاجِزِينَ، عَجُوزٌ، أَعْجَازٌ) gibi farklı lafızlarla 26 yerde; "mucize" ile aynı manaya gelen "âyet" kelimesinin de 380 yerde geçtiği belirtilmiştir. Yazara göre; Kur'ân-ı Kerîm'in i'câzını, hicrî ilk asırlarda sahâbe, tâbiûn ve onları takip eden âlimlerin bir terim olarak zikretmeleri; Kur'ân ve hadislerde geçmediği halde "i'câz" kelimesini tereddütsüz kullanmaları, ilmî i'câza muhalif olanların delillerini çürütmektedir.

İkinci bölümde, Kur'ân-ı Kerîm'in ilmî i'câz ilkesi ve uygulama yöntemlerine yer verilmiş; Kur'ân'ın ilmî i'câzıyla ilgili tatbik edilecek ilkeler şu şekilde sıralanmıştır:

- Kur'ân-ı Kerîm naslarını, Arap dilinde delalet ettiği mana, üslup ve ifade tarzına uygun olarak anlamlandırmak.

- Kur'ân âyetlerinin nüzul sebeplerini, varsa nâsîh ve mensûhunu bilmek; âm-hâs, mutlak-mukayyed, mücmel-mufassal gibi çeşitli durumlarına vakıf olmak.

- Peygamber (s.a.v)'den Kur'ân'ı Kerîm'in tefsiriyle ilgili gelen rivâyetleri incelemek; bu hususta ashâb-ı kirâmın, tâbiûnun ve günümüze dek onları takip eden müfessirlerin görüşüne başvurmak.

- Kur'ân âyetleriyle ilgili sahih kıraatleri –varsa- bir araya getirmek.

- Aynı konuyla ilgili Kur'ân naslarını bir araya getirip bunları birbiriyle mukayese ederek her birinin delalet ettiği manaya ulaşmak.

- Kevnî konularla ilgili âyetleri, bağlamından koparmadan yorumlamak.

- "*Muteber olan lafzın umûmiliğidir, sebebin husûsiliği değildir*" kaidesinden hareketle, âyetlerin ilmî i'câz yönünü belirlerken tüm âyetleri yığmak yerine konuyla ilgili tek bir meseleye odaklanmak.

- Sırf bilimsel hakikatler uğruna âyetleri eğip bükmek.

- Âyetlerde ilmî i'câz konusuna katkıda bulunmayan matematiksel formüller ve kimyasal semboller gibi gereksiz bilimsel ayrıntılara girmemek.

- Allah'ın zatı, ruh, melekler, cinler, berzah hayatı, kabir azabı, kıyâmetin kopma zamanı, tekrar dirilme, hesap, mizan, sırat, cennet ve cehennem gibi mutlak gaybî meselelere girmemek; Allah'ın Kitabına iman ve Peygamberinin sünnetine bağlılık gereği bu naslarla ilgili tam bir teslimiyet içinde olmak. İnsanın da bu tür mutlak gaybî meseleleri bilemeyeceğine iman etmek.

- Ahiret yasalarının, dünyadaki kanunlardan tamamen farklı olduğuna; dünyanın tekdüze kanunlarına ihtiyaç olmadan ahiret yaşamının Yüce

Allah'ın vafettiği gibi “*kün feyekûn*” ilkesiyle gerçekleşeceğine dikkat çekmek.

- Âyetleri, kesinlik kazanmış bilimsel gerçeklerin ışığında yorumlamak.
- Âyetlerin ilmî i'câz yönünü kanıtlarken her konuyu uzmanına götürmek suretiyle sağlam bir bilimsel tahkik yapmak.
- Bilimsel tahkiki yapan kişinin âyetlere yüklediği anlamın, o âyetlerin bilimsel açıdan delalet ettiği en son anlam olmadığını özellikle vurgulamak.
- Kur'ân-ı Kerîm nassının, değişmeyen sabit bir bilimsel hakikatle de bağdaşabileceğine inanmak.
- Yaşadıkları çağda sahip oldukları imkânları ve bilgileri göz önünde tutarak eski âlimlerin kevnî âyetleri anlamadaki samimi gayretlerini küçümsememek.
- Kur'ân'ın ilmî i'câzı ile ilmî tefsirini birbirinden ayırmak.
- Kur'ân-ı Mecîd'de yer alan tüm hakikatlerin doğruluğuna mutlak şekilde iman etmek.
- Allah'ın Kitabını her türlü maddî kazanç ve kişisel gayelerden uzak, hâlis bir niyetle yorumlamak.

Üçüncü bölümde, Kur'ân'ın ilmî i'câzıyla ilgili tutumlarına göre âlimler üç grupta değerlendirilmiştir:

Birinci Grup: Kur'ân-ı Kerîm'in ilmî tefsirine karşı çıkan '*mudayyikûn*': Bunlar, Allah'ın Kitabındaki kevnî âyetlerin tefsirini, Hz. Peygamberin “*Aziz ve Celil olan Allah'ın Kitabı üzerinde (sırf kendi) görüşüne dayanarak fikir beyân eden kimse, (konuşmasında) isabet bile etse yine de hata etmiş olur*”⁴ hadisine dayanarak caiz görülmeyen reyle tefsirin çeşitlerinden sayanlardır.

İkinci Grup: Kur'ân'ın ilmî tefsirinde aşırı giden '*muvesşî'ûn*': Bu görüşe mensup olanlara göre Kur'ân-ı Kerîm'deki kevnî işaretlerin gayesi, insanların ibret almalarını sağlamak ve onları hidâyete sevk etmektir. Bu düşünce sahipleri buradan hareketle Kur'ân-ı Kerîm'deki kevnî âyetlerin tümünü bilimsel tasnife tâbi tuttular. Daha da ileri giderek Kur'ân'ın, bütün ilimleri içine aldığı söylemeye başladılar. Kur'ân'daki kevnî işaretlerin anlaşılmasının ancak çağın bilimsel verilerine dayanan bir tefsirle mümkün olduğunu savunan bu görüş sahipleri, “*مَا فَرَطْنَا فِي الْكِتَابِ مِنْ شَيْءٍ*” “*Biz Kitap'ta hiç bir şeyi*

⁴ Ebû Dâvûd, “İlim”, 5.

noksan bırakmadık”⁵ “وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تَيِّدًا لِّكُلِّ شَيْءٍ” “Kitabı sana, her şeyin açıklayıcısı olarak indirdik”⁶ âyetlerine dayanarak uygulamalı ve nazarî bütün ilimlerin Kur’ân’da bulunduğunu ileri sürdüler.

Zağlûl en-Neccâr’a göre bu aşırı bir görüştür. Dolayısıyla bunların, görüşlerine delil olarak sundukları her iki âyetin bağlamı, vardıkları sonuçla bağdaşmamaktadır. Çünkü her iki âyet, inanç esasları, ibadet, ahlak ve muamelattan oluşan Kur’ân’ın temel mesajına işaret etmektedir.

Üçüncü Grup: İlmî tefsirde orta yolu izleyen ‘mu’tedilûn’: Bu görüş sahiplerine göre Kur’ân-ı Kerîm’deki kevnî işaretler, salt bilimsel bir hakikati tebliğ etmek için gelmemiştir. Çünkü ilahî hikmet, dinin asıl kâideleri, temel disiplinleri (usûlu’d-dîn) dışındaki tüm alanlarda içtihat yapılmasına imkân vermektedir. Kur’ân-ı Kerîm bir hidâyet kitabıdır. Dolayısıyla Kur’ân’daki kevnî işaretler Allah’ın mutlak kudretini, yaratmasındaki eşsiz hikmeti, her şeyi kuşatan ilmini, fiil ve sıfatlarının kemalini hatırlatmak ve insanı yararlı bilgiye yönleltmek içindir. Bununla birlikte Allah’ın Kitabındaki kevnî âyetlerin tefsirinde bilimsel verilerden yararlanılması ve manayı anlamaya yardımcı olan bilimsel çalışmalara ağırlık verilmesi gerekmektedir.

Dördüncü bölümde, Kur’ân-ı Kerîm’in ilmî i’câzına önem verme nedenleri sıralanmıştır: Kur’ân’ın anlaşılacak için indirildiği, kevnî âyetlerin de bu kapsamda olduğu; bilimin ön planda tutulduğu çağımızda Allah’ın Kitabına ve Peygamberin Sünnetine davet etmede en uygun yöntemin ilmî i’câz olduğu; bilim ve teknoloji alanında ilerleme kaydeden sanayi ülkeleri karşısında içinde bulunduğumuz geri kalmışlıktan sıyrılıp ilerleme kaydedebilmemiz için, Kur’ân ve sünnette yer alan ve bizleri düşünmeye, üretmeye ve icada yönelten ilmî i’câza sıkıca tutunmamız gerektiği vurgulanmıştır.

Beşinci bölümde, günümüzde ilmî i’câz alanında yapılan çalışmalara yer verilmiştir: Son kırk yıldır Kur’ân ve Sünnetin ilmî i’câzıyla ilgili çalışmalarda benzeri görülmemiş bir artış kaydedildiği; bu alanda 500 civarında yüksek lisans ve doktora tezinin yanı sıra Arap ve İslam ülkelerinde çıkan çeşitli dergi ve gazetelerde yayınlanmış 1000’den fazla makalenin yazıldığı; ulusal ve uluslararası düzeyde birçok konferans ve sempozyumun tertip edildiği ifade edilmiştir. Daha sonra Mısır, Suudi Arabistan, Sudan, Ürdün, Senegal, Moritanya, Lübnan, Suriye, Irak, Tunus, Fas, Birleşik Arap Emirlikleri ve Cezayir’in yanı sıra İspanya ve Kaliforniya’da yürütülen ilmî i’câz ala-

⁵ Enâm, 6/38.

⁶ Nahl, 16/89.

nındaki faaliyetlere değinilmiş ve bölümün sonunda bunlarla ilgili yirmiye yakın web sitesi adresi verilmiştir.

Altıncı bölümde, Kur'ân-ı Kerîm'deki kevnî işaretlerden örnekler verilmiştir. Yazar, Yüce Allah'ın; “*سُرِّيهِمْ آيَاتِنَا فِي الْأَفَاقِ وَفِي أَنفُسِهِمْ حَتَّىٰ يَتَّبِعَنَّهُمْ أَنَّهُ حَقٌّ*” “*İnsanlara ufuklarda ve kendi nefislerinde âyetlerimizi göstereceğiz ki onun (Kur'ân'ın) gerçek olduğu, onlara iyice belli olsun*”⁷ “*إِنَّ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِّلْعَالَمِينَ * وَكَتَعَلَّمَنَّا نَبَاهَهُ*” “*Bu Kur'ân, ancak âlemler için bir öğüttür. Onun verdiği haberin doğruluğunu bir zaman sonra çok iyi öğreneceksiniz*”⁸ âyetlerine dayanarak ilmî i'câz alanında gelecekte ilerleme kaydedileceğini, daha önce ihmal edilmiş bu alanın, bilim çağıyla birlikte gözden geçirilip açıklanma zamanının geldiğini belirtmekte ve “*لِكُلِّ نَبِيٍّ مُّسْتَقَرٌّ وَسَوْفَ تَعْلَمُونَ*” “*Her haberin gerçekleşeceği bir zaman vardır. Yakında siz de gerçeği bileceksiniz*”⁹ âyetine dayanarak bu alanda yoğunlaşılması gerektiğini vurgulamaktadır. İlmî i'câzın, eşsiz bir davet metodu olduğunu, bilhassa bilimin gelişme kaydettiği günümüzde bunun büyük önem arz ettiğini belirten yazara göre Kur'ân, “*خُلِقَ الْإِنْسَانُ مِنْ عَجَلٍ*” “*İnsan yaratılıştan acelecidir; oysaki âyetlerimi size göstereceğim; acele etmeyin*”¹⁰ âyetiyle 14 asır öncesinden bunu haber vermektedir.

Yedinci bölüm ise sonuç kısmına tahsis edilmiştir. Eserin geniş özetine yer verildiği bu bölümde, *edebî, itikâdî, taabbudî, ahlâkî, teşriî, tarihî, terbevî, nefsî, iktisâdî, itârî, ilmî, tahaddî, inbâî ve Kur'ân'ın, indiği vahiy dilini günümüze kadar muhafaza etmesi* gibi Kur'ân'ın belli başlı i'câz çeşitleri zikredildikten sonra yazarın, Kur'ân'ın ilmî i'câzıyla ilgili beklentilerine yer verilmiştir. Bu bağlamda; Kur'ân ve Sünnetin ilmî i'câzıyla ilgili çeşitli kurul ve cemiyetlerce sürdürülen çabaların ortak bir değerlendirmeye tabi tutulması; çeşitli eğitim kademelerinde '*ilmî i'câz*' dersinin okutulmasıyla ilgili ciddi adımların atılması; ilmî i'câz alanındaki çalışmaların teşvik edilerek bunlardan önemli olanlarının çeşitli dillere çevrilmesi; Arap ve İslam ülkelerinde ilmî i'câz ile ilgili konferanslar tertip edilmesi; geçmişte kaleme alınan tefsirlerdeki kevnî âyetlere dair yanlış yorumlamaları tashih edecek ve bunları hakkıyla yorumlayacak yeni bir Kur'ân tefsirinin yazılarak çeşitli dillere çevrilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

⁷ Fussilet, 41/53.

⁸ Sâd, 38/87-88.

⁹ En'âm, 6/67.

¹⁰ Enbiyâ, 21/37.

Sonuç olarak; incelediğimiz bu eserde, yazar, Kur'ân'ın ilmî i'câzıyla ilgili âyetleri tefsirinden ziyade, doğrudan âyette görülen bir işaretten ilhamla düşüncelerini serdetmiş ve yorumlarını mutlak hakikat olarak takdim etmekten kaçınmıştır. Yazar, ilmî i'câz ilkesini incelediği bu eserinde Kur'ân'ın beyânî i'câzını da vurgulayarak mutedil bir anlayış sergilemiş ve konuyu işlerken davetçi bir üslup kullanmaya özen göstermiştir.